DEZVOLTAREA CREATIVITĂŢII ADOLESCENŢILOR

In sens larg, creativitatea se referă la potenţialul de care dispune o persoană pentru a desfăşura o activitate creatoare.

Activitatea creatoare este una dintre formele fundamentale ale activităţii omului (alte forme fiind jocul, învăţarea, munca şi comunicarea). Se deosebeşte de celelalte forme de activitate umană prin caracteristicile produselor în care se concretizează şi prin procesualitatea psihică ce îi este caracteristică.

Produsele activităţii creatoare întrunesc o serie de atribute specifice: noutate, originalitate, ingeniozitate, utilitate şi valoare socială.

Din punctul de vedere al structurilor psihologice implicate, creativitatea este o dimensiune integrală a personalităţii subiectului creativ: presupune imaginaţie, dar nu se reduce la procesele imaginative; implică inteligenţă, dar nu orice persoană inteligentă este şi creatoare; presupune motivaţie şi voinţă, dar nu poate fi explicată doar prin aceste aspecte etc.

Ca proces, creativitatea este legată de rezolvarea de probleme, complicată însă de faptul persoana creatoare este cea care descoperă noi probleme, pentru care nu există o strategie rezolutivă, căci problema nu poate fi încadrată într-o clasă cunoscută anterior.

Natura şi structura activităţii creatoare: etape, niveluri, structură factorială

a. Etape

Analizată ca proces, creativitatea apare ca un ansamblu de activităţi psihice a caror desfăşurare cunoaşte patru stadii majore: a) pregătirea; (b) incubaţia ; (c) iluminarea; d) verificarea (Wallas, 1921).

In stadiul de pregătire persoana conştientizează cerinţele esenţiale ale problemei, emite diferite ipoteze, studiază interrelaţiile diverselor ipoteze şi teoreme care ţin de problemă. Uneori asemenea reflecţii preliminare se desfăşoara de-a lungul a mai multor ani.

Faptul că de cele mai multe ori soluţia creatoare nu vine imediat a condus la ideea unui stadiu de incubaţie, în care peroana, negăsind pe moment soluţia, îşi scoate problema dintre preocupările sale conştiente şi îşi îndreaptă atenţia în altă parte; procesele de căutare continuă însă la nivelul gândirii subconştiente, dar tocmai absenţa controlului conştient face posibile noi combinaţii ale ideilor şi noi puncte de vedere.

In mod neaşteptat, soluţia poate apărea, într-un moment de inspiraţie (iluminarea) Ideea nou apărută trebuie testată (verificarea) în mod conştient, prin confruntare cu realitatea şi cu exigenţele problemei.

b. Nivelurile creativităţii (tipuri de creativitate)

In funcţie de potenţialul unei persoane de a realiza produse creative, cu caracteristici de genul celor anterior amintite, se vorbeşte de diferite niveluri ale creativităţii (A.L. Taylor):

a.creativitatea expresivă se concretizează în asocieri neobişnuite, neaşteptate al unor imagini sau idei existente, chiar dacă asemenea asocieri mintale, cu caracter inedit şi insolit, nu se finalizează în realizarea unor obiecte noi, ci mai degrabă în exprimări libere şi spontane ale persoanei. De exemplu, în desenele copiilor creativitatea se exprimă prin originalitatea asocierii unor lucruri care, în mod obişnuit, aparţin unor domenii atât de diferite, încât puţine persoane s-ar gândi că ar exista ceva care să le apropie. In aprecierea creativităţii unor asemenea copii contează aşadar originalitatea asociaţiilor de imagini şi idei care stau la baza creaţiilor lor, mai putin noutatea produsului cu care se concretizează. Creativitatea de acest tip poate fi stimulată încă de la vârstele preşcolarităţii, prin organizarea unor jocuri de creaţie, încurajarea copiilor în

a realiza desene libere, povestiri din imaginaţie, într-o atmosferă de libertate şi de abţinere de la observaţia critică.

b.creativitatea productivă se referă la situaţiile în care subiectul reuşeşte să ajungă la redescoperirea unui lucru deja cunoscut de alţii pe o cale personală. De exemplu, elevii pot redescoperi la scoală, prin efort personal, adevăruri de mult cunoscute. Nouă este doar tehnica de lucru prin care subiectul ajunge să realizeze ceva cunoscut, de exemplu, o cale personală de rezolvare a unei probleme. In şcoală, creativitatea de acest tip este stimulată prin încurajarea metodelor de învăţare prin descoperire şi prin iniţierea elevilor în utilizarea unor tehnici creative.

c.creativitatea inovativă se finalizează prin produse al căror grad de noutate este doar parţial. Inovatorul, de obicei, modifică o parte componentă a unui produs existent, lăsându-le neschimbate pe celelalte. De pildă, îmbunătăţeşte mânerul unei unelte, fără să modifice celelalte părţi.

d.creativitatea inventivă conduce la produse integral noi, realizate însă prin recombinarea într-o manieră originală a unor părţi componente care înaintea invenţiei erau deja cunoscute. Inventatorul utilizează de exemplu componente electronice existente anterior invenţiei sale pentru a realiza un montaj electronic inedit, cu efecte funcţionale inexistente până atunci. Părţile componente existau, nu însă în îmbinarea funcţională concepută de inventator.

e.creativitatea emergentă se manifestă la oamenii de geniu si se finalizează în produse care sunt de natură să revoluţioneze domenii întregi ale cunoaşterii sau ale vieţii sociale (de exemplu, teoria relativităţii, geometriile neeuclidiene etc.)

Problema nivelurilor creativităţii sugerează că în orice fiinţă umană există un potenţial creativ, mai mare sau mai mic, la un nivel sau altul de dezvoltare şi în aceste condiţii, devin justificate intenţiile pedagogice actuale de a stimula prin educaţie creativitatea. Căci dacă potenţialul creativ ar fi doar un atribut divin al unui infim număr de oameni geniali, atunci preocupările contemporane de a-l dezvolta prin educaţie în mase ar fi iluzorii.

c. Structura factorială a creativităţii

Creativitatea pare a fi influenţată de două mari categorii de însuşiri psihice caracteristice ale subiectului creativ, numite factori ai creativităţii:

- factori instrumentali (operaţionali sau cognitivi);
- factori vectoriali (noncognitivi, de susţinere, energetici, de orientare).

Este vorba despre însuşiri psihice care pot fi întâlnite foarte frecvent la persoanele creative şi din acest motiv ele caracterizează personalitatea creatoare (diagnoza creativităţii se realizează prin referire la aceste însuşiri)

1) Factorii instrumentali (cognitivi)

Cei mai importanţi factori instrumentali ai creativităţii sunt consideraţi a fi: gândirea divergentă, inteligenţa, imaginaţia şi motivaţia

GÂNDIREA DIVERGENTĂ se referă la tendinţa subiectului creativ de a gândi la mai multe soluţii alternative ale unei probleme, fără a-şi concentra toate eforturile de căutare în direcţia unei unice soluţii. O asemenea gândire se caracterizează prin următoarele proprietăţi (Guilford, J.P., 1956):

- flexibilitatea, exprimată prin capacitatea subiectului de a-şi restructura cu uşurinţă mersul gândirii, în funcţie de realitatea constatată; tendinţa de a analiza problema din mai multe perspective, variate sistematic, din mai multe puncte de vedere; uneori este denumită capacitate de redefinire căci implică o reconsiderare a semnificaţiei lucrurilor si capacitatea

de a le folosi în scopuri si modalităţi cu totul noi, deosebite de cele uzuale; opusul flexibilităţii este rigiditatea, dificultatea de a reconsidera situaţiile analizate, de a schimba perspectiva de analiză, de a-şi revizui părerile preconcepute;

- productivitatea, concretizată în capacitatea subiectului de a emite un mare număr de idei creative; istoria ştiintelor, artelor poate oferi numeroase exemple de creatori care impresionează prin multitudinea contribuţiilor lor la dezvoltarea domeniilor asupra cărora s-au aplecat, dar si de oameni care au rămas în memoria umanităţii prin o singură descoperire sau creaţie notabilă; si unii şi ceilalţi au fost persoane creative, dar deosebite între ele sub aspectul productivităţii;
- originalitatea este exprimată de orientarea dominantă a gândirii către soluţii care nu au mai fost concepute de alte persoane, către idei la care nu s-a mai gândit nimeni; alteori poate lua forma unor asocieri mintale între lucruri care par a fi de neasociat; are un caracter "statistic": de exemplu, o idee poate fi originală în raport cu ceea ce gândesc cei mai mulţi elevi dintr-o clasă despre un anumit lucru, dar poate fi lipsită de originalitate dacă este raportată la frecvenţa cu care apare ea într-un grup uman mai amplu, ca de exemplu populaţia şcolară a unei ţări;
- fluiditatea se exprimă în uşurinţa cu care un subiect trece de la o etapă la alta a cercetărilor sale, de la un aspect la altul; există, de exemplu, o fluiditate verbală care se concretizează în capacitatea de a expune coerent aspecte diverse ale domeniului la care se face referinţă, aşa cum există o fluiditate ideativă care se referă la usurinţa cu care se înlănţuie ideile ca urmare a unor capacităţi deductive şi inductive deosebite; fluiditatea exprimă, în esenţă, rapiditatea şi coerenţa desfăşurărilor logice, inductive şi deductive ale subiectului;
- elaborarea se referă la caracterul detaliat al proiectelor; unii subiecţi creativi au capacitatea de a oferi, de la bun început, soluţii bogate în detalii, alţii de a schiţa doar ideea de soluţionare, urmând ca detaliile sa fie precizate ulterior.
- senzitivitatea faţă de probleme exprimată în rapiditatea cu care subiectul creativ sesizează, contradicţii, inadvertenţe, greşeli, probleme, acolo unde celorlalţi oameni li se pare că totul este normal.

INTELIGENŢA este aspectul performanţial al gândirii şi se referă la capacitatea subiectului de a rezolva cu rapiditate probleme dificile. Dificultatea problemelor se referă la faptul că informaţiile disponibile în vederea soluţionării lor sunt minime. Din acest motiv s-a spus despre inteligenţă că este capacitatea de a extrage dintr-un minimum de informaţie un maximum de profit. Unii cercetători au evidenţiat că scorurile foarte înalte obţinute la testele de inteligenţă nu corelează întotdeauna cu cele obţinute la testele de creativitate (Getzel, J.W; Jackson, P.W, 1962). S- a creat impresia că un nivel foarte înalt nivel de inteligenţă se asociază cu un spirit critic atât de pronunţat, încât uneori subiectul respinge toate ipotezele care nu îi apar de la început în acord cu gândirea sa critică şi astfel subiectul este tentat să amâne la nesfârsit materializarea unor idei, în numele unui perfecţionism exagerat. Aceasta nu înseamnă însă că o persoană foarte inteligentă nu poate fi creativă. Sub o anumită limită a nivelului de inteligenţă creativitatea nu devine posibilă. Această limită a nivelului de inteligenţă necesară pentru desfăşurarea unei activităţi creatoare, se referă la valori care depăşesc media. Inteligenţa este o condiţie necesară, dar nu suficientă. In general s-a constatat că persoanele inteligente rezolvă cu uşurinţă probleme dificile, în vreme ce persoanele creative descoperă (formulează) probleme noi, pe care apoi le rezolvă.

IMAGINAŢIA este –după cum se ştie- procesul psihic prin care imagini mintale existente ca urmare a experienţelor trăite sunt recombinate în imagini noi, fără corespomdent în realitate sau în experienţa personală a subiectului. Până la un punct, ea se confundă cu gândirea. Se deosebeşte de aceasta prin faptul că în vreme ce gândirea se concretizează în noţiuni, concepte, construcţii teoretice, imaginaţia se concretizează în imagini asemănătoare celor senzoriale, dar mult mai complexe. In plus, gândirea operează sub forma unor raţionamente inductive sau deductive, iar imaginaţia operează predilect prin analogii şi transpoziţii.Cu alte cuvinte, gândirea obţine informaţiile, care lipsesc pentru soluţionarea creativă a unei probleme dificile, prin prelucrarea logică superioară a celor disponibile (deducţii, inductii), iar ceea ce nu poate fi obţinut pe această cale este obţinut prin analogii, transpoziţii imaginative, urmate de verificări logice şi experimentale. Gândirea corectează construcţiile imaginaţiei, iar imaginaţia suplineşte lipsa de date şi de dinamism a gândirii (Paul Popescu-Neveanu)

In formele ei spontane, imaginaţia ia formele fanteziei: transfigurare a realităţii cu o anumită consistenţă logică. Fantezia este a copiilor. La adulţi ia forma creativităţii, prin utilizarea deliberată şi sistematică a unor procedee imaginative: amalgamarea (contopirea într-un întreg a unor elemente disparate), amplificarea/diminuarea (modificarea proporţiilor iniţiale), multiplicarea/omisiunea (modificarea numărului de elemente structurale), diviziunea/rearanjarea , tipizarea, schematizarea, substituirea, empatia (transpunerea imaginară în situaţia altcuiva) s.a.

Imaginaţia este mai aproape de afectivitate decât gândirea, în sensul că produsele ei - imaginile- sunt modelate de imperativele şi de sentimentele subiectului, de pulsiunile sale inconştiente. Raportul dintre inteligenţă şi imaginaţie- metaforic vorbind- este aidoma celui dintre pânza unei corăbii şi vântul care o împinge: oricât de mare ar fi pânza inteligenţei, corabia nu ajunge prea departe fără suflul puternic al imaginaţiei.

MOTIVAŢIA persoanelor creative are caracteristici specifice:

- caracter intrinsec, întrucât motivele predominante ale efortului creator sunt legate de dorinţa de a cunoaşte, de a descoperi, de a soluţiona o problemă; de cele mai multe ori beneficiile materiale sunt trecute pe un plan secundar; istoria oferă numeroase exemple de creatori care au fost dominaţi de imperativul "a putea" sau de "a fi", şi mai puţin de "a avea" ;
- caracter ofensiv, de creştere, căci satisfacerea unei trebuinţe de cunoaştere sau de inovare nu conduce la stingerea acestor nevoi: pe măsură ce descoperă ceva, subiectul creativ doreşte să cunoască mai mult, să realizeze lucruri noi; motivaţia activităţii creatoare nu se stinge odată cu realizarea operei, ci se amplifică;
- caracter divergent, pentru că persoanele creative manifestă interes de cunoaştere pentru multiple domenii, nu doar pentru cel aflat în legătură directă cu proiectul pe care îl au la un moment dat în lucru; sunt persoane "curioase', cu preocupări foarte diverse şi adeseori, tocmai această deschidere spre diversitatea aspectelor lumii în care trăiesc le înlesneşte realizarea unor analogii si transpoziţii, care conduc la soluţii nebănuite anterior.

2) Factorii vectoriali (noncognitivi)

Factorii vectoriali ai creativităţii se exprimă sub forma unor atitudini foarte des întalnite la persoanele creative. Sunt consideraţi a fi chiar mai importanţi decât factorii intrumentali.Cercetările asupra atitudinilor care sunt caracteristice subiecţilor creativi au pus în evidenţă o multitudine de factori vectoriali, dintre care ne vom opri asupra a câtorva, consideraţi mai importanţi:

- atracţia către noutate pare a fi o caracteristică general umană. Majoritatea oamenilor se declară adepţi ai noului însă puţini acceptă cu uşurinţă schimbări atunci când este vorba despre propriul mod de a munci, de a trăi, de a gândi şi în general de schimbări care presupun modificarea unor obişnuinţe şi renunţarea la comoditatea unor practici rutiniere. Persoanele creative se simt atrase de provocarea pe care o presupun asemenea renunţări la comoditate şi rutină, schimbarea fiind pentru ei dovada unui mod autentic de viaţă şi totodată o chemare de a acţiona transformator asupra lumii înconjurătoare şi chiar asupra propriei fiinţe.
    - atracţia către problemele dificile a omului creativ este sugestiv surprinsă în mitul românesc al creaţiei, al cărui personaj central, Meşterul Manole, trebuie să aleagă un loc unde să construiască o mânăstire " cum n-a mai fost alta". Dintre toate locurile pe care le vizitează, el se opreşte acolo unde zăreşte "un zid părăsit şi neisprăvit", dovadă că acolo mai încercaseră să construiască şi alţii, fără să reuşească. Tocmai acest loc îl alege, căci pentru o persoană creativă, cum este Manole, eşecul predecesorilor constituie o provocare personală de a reuşi acolo unde alţii au eşuat. Oamenii obişnuiţi au în general tendinţa de a alege cea mai uşoară cale de a realiza ceea ce si-au propus şi evită pe cât posibil acele lucruri despre care stiu că nimeni nu a reuşit să le realizeze. Omul creativ se simte atras tocmai de acele lucruri care pentru alţii înseamnă doar "complicaţii inutile".
    - Perseverenţa oamenilor creativi exprimă trebuinţa lor de a duce la bun sfârsit ceea ce au început, chiar şi în cele mai dificile condiţii. Creatorul anonim al baladei a exprimat această caracteristică a lui Manole prin metafora zidurilor care se prăbuşesc în fiecare noapte. Constructorul nu descurajează, încearcă de mai multe ori să reconstruiască totul şi caută cu înfrigurare soluţia împlinirii proiectului său. Oamenii obişnuiţi, după câteva încercări care eşuează, sunt tentaţi să abandoneze, caci eşecurile suferite le apar ca o justificare a imposibilităţii de a realiza lucrul respectiv. Persoanele creative nu descurajează în fata eşecurilor suferite, căci speră că ceea ce nu au putut să realizeze pe o anumită cale, va putea fi realizat pe altă cale.
    - Claritatea scopurilor urmărite de către persoanele creative se îmbină cu o fermă ierarhizare a priorităţilor. Asemenea oameni sunt convinşi că menirea lor este aceea de a creea şi înteleg să treacă pe plan secundar toate celelalte preocupări. In ierarhia valorilor care le domină viaţa, crearea noului reprezintă pentru ei aspectul suprem. Toate celelalte le sunt subordonate. Pentru realizarea idealului creativ sunt nevoiţi să jertfească orice poate sta în calea acestei năzuinţe. Manole îşi sacrifică tot ceea ce iubeşte mai mult, cu durere şi cu dorinţa de a nu fi obligat să facă acest lucru. Destinul său nu poate fi însă împlinit fără chinurile renunţării la micile bucurii ale vieţii cotidiene.
    - Nonconformism profesional si epistemic (nu social) exprimat prin tendinţa şi puterea persoanelor creative de a supune criticii ideile unanim acceptate, de a le contrazice atunci când ele le apar ca fiind depăşite;
    - încrederea în propria persoană, în ideile proprii, îşi are sursa la oamenii creativi într un acut simţ al valorilor autentice. Această caracteristică a fost interpretată adeseori ca o indiferenţă faţă de criticile primite, ceea ce estre adevărat doar în condiţiile în care creativul sesizează caracterul neîntemeiat al acestor critici.
    - Creativii "intuiesc" valoarea autentică, o sesizează chiar şi în acele lucruri în care ceilalţi nu văd nimic deosebit. Iar atunci când o descoperă, o preiau fără nici o reţinere.

Metode de identificare a persoanelor creative.

Potenţialul creativ al elevilor poate fi pus în evidenţă prin folosirea corelată a mai multor metode, şi nu prin folosirea exclusivă a uneia dintre ele.

In mod obişnuit, se începe prin utilizarea metodei analizei produselor activităţii elevilor, fiind evident că, de exemplu, talentul plastic se vădeşte în primul rând,în desenele, picturile, modelele pe care este în stare să le realizeze cineva, aşa cum talentul literar se manifestă, în primul rând, prin forţa expresivă a compunerilor lui literare.

Metoda biografică poate aduce informaţii suplimentare legate de persistenţa unor preocupări creative si de eventualele performanţe deosebite obţinute de elev, cu diferite prilejuri (concursuri, olimpiade, activităţi extraşcolare etc).

Testele de creativitate pun în evidenţă o serie de caracteristici personale, de genul celor descrise anterior în legătură cu factorii instrumentali ai creativităţii. Testul Torrance, de exemplu, îi solicită subiectului să realizeze, într-un interval de timp determinat, cât mai multe desene originale pornind de la câteva linii, să imagineze pentru aceste desene titluri "la care nu s-ar gândi nimeni", să găsească utilizări multiple ale unui obiect "banal", să conceapă cât mai multe ameliorări care s-ar putea aduce unui obiect (de ex., un fier de călcat), să imagineze un alt sfârşit al unei povestiri cunoscute etc.

Observarea comportamentului elevilor are scopul de a identifica trăsături de genul celor descrise anterior, atunci când ne-am referit la factorii instrumentali şi vectoriali ai creativităţii.

Modalităţi de stimulare a creativitaţii

Dezvoltarea potenţialului creativ uman presupune, în primul rând, o optimă interacţiune educativă a tuturor factorilor de educaţie, şcoala nefiind singurul factor de influenţă. Sunt necesar acţiuni concertate în trei planuri distincte: a) social; (b) individual- psihologic; (c) calitatea vieţii.

In plan social, de o deosebită importanţă pentru descătuşarea energiilor creatoare umane sunt preocupările de a asigura (1) aprecierea socială a muncii creative şi a persoanelor creative; (2) crearea unor posibilităţi reale cetăţeanului de a-si petrece timpul liber prin desfăşurarea unor activităţi creative, după preferinţă; (3) libertatea participării democratice şi creative la procesele decizionale în societate.

In plan individual- psihologic, prezintă importanţă: (1) crearea unui sistem eficient de instruire şi educaţie permanentă; (2) ridicarea calităţii educaţiei şi învăţamântului;(3) existenţa unor preocupări sistematice de polificalificare a oamenilor; (4) educaţia pentru creativitate s.a.

In ceea ce priveşte calitatea vieţii, se impune crearea condiţilor necesare menţinerii sănătăţii, adoptării unui regim de muncă igienic, de natură să susţină fizic efortul creator.

Atunci când sunt create aceste condiţii social-educative ale creativităţii, şcoala urmează să realizeze finalităţi educative specifice. Ei îi revine responsabilitatea de a acţiona pentru stimularea potenţialului creativ al elevilor în patru mari direcţii:

- crearea premiselor gnoseologice ale activităţii creatoare, libere şi conştiente a omului (o concepţie despre lume care să dea sens şi să orienteze activitatea creativă);
- dezvoltarea posibilităţilor individuale de comunicare, care să înlesnească punerea rezultatelor creaţiei la dispoziţia societătii;
- dinamizarea potenţialului creativ individual, în sensul valorificării adecvate a talentelor si a cultivării unor atitudini creative, în special a acelora legate de principalii factori vectoriali ai creativităţii;

- asigurarea suportului etic al comportamentului creator

In cele ce urmează ne vom opri asupra fiecareia dintre aceste patru mari sarcini ale scolii privind stimularea potenţialului cretiv al elevilor.

A. Crearea premiselor gnoseologice ale activităţii creatoare.

Stimularea potenţialului creativ uman este de neconceput în afara unor cunoştinte temeinice si reprezentări clare asupra acelor aspecte ale vieţii în care individul uman doreşte să acţioneze creativ. Fiinţa umană poate să acţioneze transformativ doar în condiţiile în care se sprijină pe cunoaşterea legilor obiective ale naturii şi ale vieţii. Scoala desfăşoară o muncă de durată pentru a oferi tinerilor accesul la conceptele fundamentale pentru construirea mintală a realului şi înţelegerea universului. Conceptele ştiintifice îndeplinesc o importantă funcţie de ordonare mintală a lumii înconjurătoare, permiţând sesizarea relaţiilor dintre lucruri, adică înţelegerea lor.

Principala problemă pedagogică este aceea de a forma elevilor o gândire ştiinţifică ce reprezintă un rezultat firesc al unor experiente proprii de cunoaştere si de acţiune, si nu doar o memorare a unui corpus de definiţii, principii, legi, informaţii despre un domeniu sau altul al vieţii. Din acest motiv, pedagogia creativităţii este legată de practicarea în şcoli a unei instruiri creative, adică a unui mod de învăţare bazat pe rezolvarea de probleme si pe învăţarea prin descoperire.

Instruirea creativă presupune punerea elevilor în situaţia de a concepe si realiza ei înşişi cercetări şi investigaţii, de a se confrunta cu diverse situaţii problematice, pentru a ajunge la concluzii, a căror valabilitate urmează să o verifice, ajutaţi de profesor, prin lectură, discuţii cu alte persoane şi experimente personale.

B. Pregătirea pentru comunicarea creativă

Cercetătorii creativităţii au identificat două aspecte convergente ale comunicării, implicate în activitatea de creaţie: comunicarea intrapersonală şi comunicarea interpersonală.

Comunicarea intrapersonală se referă la utilizarea limbajului interior. Activitatea creatoare presupune un "dialog" continuu pe care subiectul creator îl poartă cu sine însuşi, în legătură cu problemele care îl preocupă. Comunicarea intrapersonală se concretizează în eforturile persoanei de a-şi formula cu claritate ipotezele, de a-şi reformula problemele cu care se confruntă, de a le examina din perspectiva diverselor modalităţi de abordare a lor.

Comunicarea interpersonală vizează posibilităţile subiectului de a prezenta semenilor rezultatele activităţilor sale creatoare, de a-şi susţine propriile idei, capacitatea de argumentare si de convingere. Pentru a asigura "condiţia de comunicare" a creativităţii, şcoala are sarcina de a acţiona în trei mari direcţii:

- Cultivarea proprietăţii comunicării, care îl va ajuta pe individ să se înţeleagă pe sine şi să fie înţeles de către alţii; în şcoală se realizează prin pregătirea lingvistico-literară a elevilor;
- Pregătirea pentru estetica comunicării, care va conduce la sporirea forţei de sugestie a ceea ce se comunică şi va da un caracter personal modalităţilor de comunicare; în şcoală se realizează prin studierea şi exersarea exprimării poetice, dar şi prin iniţieri în arte, prin preocuparea de a îmbogăţi si de a conştientiza experienţa emoţională trăită de copil în contactul cu arta şi, în general, cu frumosul din natură si viată;
- Lărgirea posibilităţilor de comunicare (disponibilitatea de comunicare) va oferi subiectului posibilitatea de a-şi alege dintr-un repertoriu mai larg disponibil, acele modalităţi comunicare pe care le consideră a adecvate unei situaţii; în şcoală se

realizează prin initierea elevilor în limbajele informaticii, limbajele matematice, limbajele economice, limbajele tehnice si- ar tebui- chiar în limbajele audio-vizuale (în care se îmbină cuvântul, sunetul şi imaginea).

C. *Dinamizarea potentialului creativ si familiarizarea cu activitatea creatoare*

Problema dinamizării potentialului creativ latent al copiilor îsi are originile în acele concluzii ale psihologiei creativitătii, potrivit cărora în fiecare individ uman există un potenţial creativ- mai mare sau mai mic-ce poate fi eliberat prin educaţie de diverse "blocaje' care îl impiedică să se manifeste. Scoala are misiunea de a desfăşura cu elevii o serie de activităţi speciale în acest sens, cunoscute si sub numele de "programe de antrenare a creativităţii". In legătură cu asemenea programe de antrenare a creativităţii, au existat, de-a lungul timpului, două orientări: a) introducerea în planurile de învăţământ a unor cursuri de antrenament creativ, ca o completare la materiile de studiu prevazute în mod obisnui; (b) realizarea acestui antrenament al creativităţii de către fiecare profesor în cadrul activitătilor cu elevii de studiere a disciplinei şcolare pe care o predă.

Majoritatea programelor speciale de antrenare a creativităţii si-au propus drept obiective, pe de o parte, să ofere elevilor informaţii despre specificul activitătii creatoare, caracteristicile produselor creative, caracteristicile persoanelor creative, factorii care pot înlesni sau inhiba creativitatea unei persoane (s.a.) si- pe de altă parte- să îi înveţe diverse metode prin care pot fi depăşite eventualele "blocaje" în soluţionarea creativă a unor probleme, asa cum sunt 'brainstormingul", "sinetica" şi numeroase alte tehnici utile în acest sens.

Cealaltă orientare susţine că dinamizarea potenţialului creativ individual al elevilor se realizează cel mai bine prin însuşi modul de predare al fiecărui profesor. Acest mod de predare va trebui să fie orientat spre realizarea unei instruiri creative-bazată- aşa cum am menţionat anterior- pe rezolvarea de probleme si învăţarea prin descoperire- dar si prin adoptarea de către profesor a unei noi atitudini de încurajare a oricărei manifestări creative a elevilor săi. Această nouă atitudine implică, printre altele, încurajarea comportamentului interogativ al elevilor ("curajul" de a pune întrebări si iniţierea in "arta" de a formula întrebări pertinente). In plus, profesorul urmează să inducă elevilor săi sentimentul că au libertatea de a-si exprima orice idee în legătură cu o problemă supusă dezbaterii, oricât de "năstruşnică" ar putea să pară, dar care este personală si urmează să fie propusă spre examinare critică, fără teama că exprimarea acestei idei ar putea atrage după sine dispreţul celorlalti sau sancţiuni din partea profesorului. Pornind de la ideea că cel mai sigur mod de a dezvolta creativitatea unei persoane este acela de a o pune în situaţia de a creea, profesorii care practica instruirea creativa le vor cere constat elevilor să facă efortul elaborării unor lucrări personale diverse (compuneri, referate, sinteze, confecţionare a diverse obiecte etc. Instruirea creativă se preocupă de încurajarea curiozităţii elevilor pentru o mare diversitate de aspecte ale lucrurilor si ale vietii. Este vorba despre acea calitate a persoanei creative de a sesiza amanunte interesante ale lucrurilor, peste care, în mod obişnuit, privirea trece nepăsătoare, acea calitate de a sesiza aspectele interesante chiar si acolo unde, la prima vedere, totul pare obişnuit. Intruirea creativă presupune o nouă concepţie a profesorului despre evaluarea rezultatelor şcolare, care va deplasa accentul de pe aprecierea cantităţii de informaţie memorată de elevi, pe aprecierea caracterului original, creativ al răspunsurilor elevilor. Profesorul însuşi, prin activitatea sa, trebuie să ofere un exemplu personal de om creativ, căci este cunoscut faptul că ceea ce vor învăţa de la el, în primul rând, elevii se va referi la propriul său mod de a fi, si nu neapărat la întreaga cantitate de informaţie pe care le-o va oferi

D.*Asigurarea suportului etic al comportamentului creator*

Orice activitate creatoare este orientată valoric pozitiv, în sensul că îşi propune să contribuie la progresul cunoaşterii umane, va fi preocuptă de adevăr si de dorinţa de progres al umanităţii. Scoala, prin educaţia oferită, va trebui să inducă elevilor o asemenea concepţie despre orientarea pozitivă a eforturilor creative ale omului: în serviciul umanităţii, nu împotriva intereselor si trebuinţelor generale ale semenilor. Creativitatea nu are de-a face cu "creaţiile malefice", cu scopuri egoiste, si fără nici o preocupare de a nu face rău semenilor. Prezentarea unor modele umane exemplare din acest punct de vedere, a personalităţii si activităţii unor mari savanţi, artişti, filozofi, oameni politici va oferi elevilor exemple convingătoare cu privire la menirea si modul de a fi al autenticelor persoane creative. Iniţierea elevilor în metodologia cercetării ştiintifice si în general în modalităţile de căutare si verificare a adevărului vor fi de natură să inducă elevilor respect pentru cercetarea ştiintifică onestă si modestia generată de aprecierea exactă a valorii unei contribuţii la vastul si inepuizabilul domeniu al cunoaşterii si acţiunii umane.